Rudolf Pannwitz

A HÉTKÖZNAP ÉRTÉKE*

A hétköznapokból túlzottan is elegünk van és valami szebb után vágyakozunk. Ez utóbbi persze szintén jelen van, a hétköznap azonban nagymértékben beárnyékolja *saját* szürkeségével. Így aztán mindaz, ami szép, a hétköznapival szembehelyezkedik, védekezik ellene és erővel elkülönül tőle: így keletkeznek az olyan átmenet nélküli ellentétek, mint a hétköznap és az ünnepnap, a kötelesség és a szórakozás, a munka és a szabadság, a robotolás és az élet. Mindez elkerülhetetlen. Ekként azonban nemcsak sorsunkkal vagyunk képtelenek megbirkózni, hanem önmagunkra is úgy tekintünk, mint a hétköznapok rabszolgáira, akik csupán rövid időre szabadulhatnak terhüktől. A felszabadulásnak és felfrissülésnek eme többé-kevésbé méltó formái mindenképpen szükségesek. Fontosabb azonban, hogy a hétköznapokkal is gyümölcsöző viszonyba kerüljünk. Mert azok szabják ki éveink, napjaink és óráink messze legnagyobb részének kereteit. Sőt, a hétköznap az, amely – szakadatlanul követ kőre rakva – lakhelyeinket, városházainkat, dómjainkat és műemlékeinket felépíti.

Nem mintha semmilyen hűséges és baráti kapocs nem fűzne bennünket a hétköznaphoz. Mégis, kényszerének súlya alatt létezésünket és önmagunkat is gyakran értéktelennek érezzük. Természetesen ezt az érzést nem a szolgálatába helyezett erőink és véghezvitt teljesítményeink ébresztik, hanem hogy számunkra ez túl sokba kerül, hogy eközben rosszul érezzük magunkat és alig marad valami, amit önmagunkból megőrizhetünk. Minden folyamatos jellegű tevékenység olyan, mint egy pörgettyű, melynek állandóan új lendületet kell adni, hogy meg ne inogjon és fel ne boruljon. Másként sem egészében vett önmagunkat, de még kultúránk legkezdetlegesebb fokát sem tudjuk ápolni és fenntartani. Ezeket a fullasztó és halálos ismétlődéseket gyakran különféle pokolbüntetésekhez hasonlították: főként a rostával való vízmerítéshez. Az embert azért fogja el itt oly erősen a hiábavalóság érzése, mert tevékenységét sohasem tudhatja le valamikor, a végén rögtön kezdődik minden elölről. Ilyen minden házimunka, minden foglalkozás, ilyen az a mechanikus jelleg is, amely feloldhatatlanul összekapcsolódik minden produktív tevékenységgel.

Most pedig tegyünk egy ugrást visszafelé a korábbi és legkorábbi időkbe. Nem fogjuk őket dicsőségesnek, sajátunkat pedig siralmasnak vagy alávalónak találni. Azokban is ugyanúgy megtaláljuk majd a szürke hétköznapokat. E korokat azonban mégis egy alapvető különbség jellemzi. Mindennek – bármi legyen is az – megvolt a maga megszenteltsége. A legkisebb és a legnagyobb időszakok is az égbolthoz és az égitestek körforgásához kapcsolódtak. Egybeszövődtek e

* Rudolf Pannwitz: *Der Nihilismus und die werdende Welt*. Nürnberg, 1951, Verlag Hans Carl, 62–68. o. *(A szerk.)*

mozgások harmóniájával, amely a földi világban is megvalósulásra várt. Ily módon a munka is szakrális jelleget öltött és olyan volt, akár egy rítus. Minden tevékenység a maga ritmusa szerint zajlott, s eme ritmusok mindegyikének megvolt a maga mélységes jelentése – az egészet egyfajta szimbolikává avatva. A megfelelő dalok adták meg a munka ütemét és tartották mozgásban mind a tevékenységet, mind a hozzá kapcsolódó érzületet. Jóllehet ezzel még nem haladták meg a hétköznapot, de közelebb hozták az ünnepnaphoz és annak kultuszához, amit pedig megkövetelt, az nem merült ki egyszerűen saját céljában, hanem valami magasabbat jelenített meg.

Ezzel szemben jelen helyzetünk olyan, hogy egy hideg és levegőtlen térben merő részletekkel van dogunk, melyekkel alkalmasint még meg is birkózunk, de sohasem lesz belőlük Egész. Ráadásul a társadalmi rendek csaknem teljes nivellálódása óta és amióta eltűntek azok, akik igen kevésért vagy minden ellenszolgáltatás nélkül végezték szolgálataikat, olyan átmeneti időszakot élünk, amely egy új, előre még aligha látható társadalmi elrendeződés felé tart. Mindenekelőtt hétköznapjaink azok, melyek részben nehezebbek, részben könnyebbek lettek. Egyre kevesebb áll rendelkezésünkre abból, ami megszabadíthatna bennünket a munka durvaságától és viselhetné legnehezebb terheit. Viszont a technika és a szervezés körébe vonva rendkívül sok mindent meg tudtunk oldani. Csak épp nem szabad elfelejteni, hogy a munka összességében véve egyre több lett, csupán másként oszlik meg. Ezért a hétköznap is, mégpedig inkább, mint valaha, egyfajta szükséggé vált. Sőt, szinte krízissé lett, mivel az ember többé nem kívánja alávetni magát neki, hanem szemben állva vele máris saját jogait követeli.

Nem fogjuk tehát a dolgok jövőbeni alakulására hagyatkozva bizakodva fürkészni a lehetetlent, hanem saját részünkről megtesszük, ami rajtunk áll. Meg kell kísérelnünk leküzdeni az élet és az ember elértéktelenedésének folyamatát, mégpedig azzal, hogy a hétköznapnak, először saját tudatunkban, majd a valóságban is, egy magasabb értéket *adunk*. Hiszen mégiscsak a hétköznap az, amely az évet, s valamennyi évünket kiteszi – mármint ha az ember az ünnepeket és az egyéb kiemelkedő időszakokat leszámítja. Ily módon nem csupán életünk átlagos minőségének ad mértéket, hanem egyszerre az a talaj is, amelyből életünk táplálkozik, az a gyökér, melyből ez az élet levelet hajt, virágot bont és gyümölcsöt hoz, sőt maga a gyümölcsöt termő fa, melyet ápolnunk kell, hogy gyarapítson és megajándékozzon bennünket.

Most pedig világossá szeretnénk tenni, hogy életünket, részesülésünket az élet egészéből, semmiképp sem feltétel nélkül kaptuk. Ellenkezőleg, azokat a feltételeket, melyek között az élet általában és saját egyedi életünk is áll, magunktól is el kellene fogadnunk. Mert az életet csak egy megfelelő, soha meg nem szakadó ellenszolgáltatás révén tudhatjuk magunkénak. És éppen ez az, amely hétköznapjainkat betölti, amellyel mi magunk betöltjük azokat. Ezért nem szabad lázadnunk a hétköznapok ellen. Innen azonban már csak *egyetlen* lépést kell tennünk, hogy sajátlagos értéket adjunk nekik, jobban mondva, hogy ezt a sajátos értéket megerősítsük számukra: a kimeríthetetlen termékenység értékét. Mi vagyunk azok, akik a hétköznapokat termékenynek látjuk és mi tesszük őket azzá. Ehhez minden olyasmit ki kell kapcsolnunk, ami saját alkotóképességünket bénítja. Ennek egyik módja az, ha meg-

„Meg kell kísérelnünk leküzdeni az élet és az ember elértéktelenedésének folyamatát, mégpedig azzal, hogy a hétköznapnak, először saját tudatunkban (…) magasabb értéket adunk (…): a kimeríthetetlen termékenység értékét.”

fékezzük, hogy folyton azon járjon a fejünk, ami *előttünk* tornyosul vagy már *mögöttünk* áll, vagy ami még rosszabb, hogy fantáziánkban valamennyi kötelességünk és terhünk *egyszerre*, mint valami rettenetes súlyú hatalmas tömeg ide-oda hánykolódjék. A másik módja, hogy nem kezeljük banalitásnak tartva megvetéssel a hétköznapit, hogy nem irtózunk tőle és nem helyezkedünk cinikusan szembe vele. Ezzel ugyanis kioltanánk az utolsó szikrát is, amely belőle kipattanva eljuthatna hozzánk vagy tőlünk kiindulva elérhetné azt. Mert ahonnan a tisztelet és szeretet kivész, ott a lélek halott.

Rudolf Pannwitz (1881–1960)

Termékennyé tehetjük a hétköznapot, ha átlelkesítjük, ha tisztelettel és szeretettel fordulunk felé, ha komolyan vesszük mindabban, amit hoz, és abban is, amit megkövetel. Minden, még a legcsekélyebb dolog is, azt a lehetőséget kínálja, hogy így vagy úgy találkozzunk vele, hogy jobbá vagy rosszabbá tegyük. Ha nem is számbeli sokasága szerint, de lényege szerint az ember mindenütt latba vetheti és latba is kellene vetnie önmaga teljességét. Ekkor minden mozdulatával, minden szavával, minden gesztusával azt teszi és fejezi ki, ami azok határait messze meghaladja. Itt nem valamiféle személyesre kell gondolni, hanem olyan valamire, ami az élet átfogó és hatalmas folyamával kering együtt. Ez valamennyi emberi tevékenységben benne rejlő lehetőség, mert mindegyikben e csodálatos élőlény, *maga* az ember munkálkodik. Az idős Goethe mondta egyszer, hogy számára minden tett azonos értékű, mert valamennyit szimbolikusnak tekinti.

Van azonban a hétköznapnak egyéb tartalma és más kimeríthetetlen értéke is: maguknak a dolgoknak a titokzatos élete és szövedéke, a dolgoké, amelyek körülvesznek bennünket, s amelyekkel dolgunk van. Mindazé tehát, ami rajtunk kívül van, amit túlságosan is megszoktunk és mégis oly kevéssé ismerünk, amit mindig csupán töredékesen érthetünk. E titok érzékelésére csak ritkán kerítünk erőt és ritkán találunk hozzá eleven utat, pedig az egyszerű hétköznapok során *közvetlenül* részesedünk ebben, úgy ágyazódunk belé és úgy takar be minket, akár az élet egészének anyai szövete. Ez nem mindig meghitt és áttetsző, sőt, gyakran még csak nem is meleg. Inkább hűvös és egyhangú, nehéz és szigorú. De ha bizalmunkba fogadjuk, akkor úgy hordoz és táplál minket, akár az elemek: a levegő, a víz és a föld. Ebben a mélységesen bensőséges és valóságos összefüggésben minden mozzanat, bármily csekély legyen is, a legelevenebb életként tud hatni ránk és tovább hatni bennünk.

Egyfajta csodálatos művészet, voltaképp az élet legeredendőbb művészete az, mely képes arra, hogy a hétköznapok erejét felszabadítsa és hozzánk vezesse. Ez kutatja fel és találja meg mindenütt a nagy élet*ritmusokat* és alakítja át azokat élet*érzéssé*. E művészet teljességgel átjár bennünket, mi pedig minden pillanatban élünk is vele, azonban már nem vesszük észre, s így hasznunk sem származhat belőle. Hagytuk, hogy fal emelkedjen körénk, mely bezár és elkülönít. De ez csak egy fal, nem pedig egy helyrehozhatatlan veszteség, s így áttörésére is képesek vagyunk. Bizonyos, hogy van tapasztalatunk arról, miként volt lehetséges, hogy a kezdetleges állapotokban – hiszen Európában is létezik még ilyen – fel

sem merült a hétköznap abban az értelemben, ahogyan mi ismerjük. Ezekben az egyes ember életét azoknak a régóta gyakorolt szokásoknak a folytonos végrehajtása töltötte be, melyek a természet megbonthatatlan körforgásait követik: az évszakokat, napszakokat, a növekedés fázisait, az időjárás helyzetét, az égitestek felkelésének és lenyugvásának időszakait. E szokások tették lehetővé, hogy az emberi élet – mégpedig az individuális éppúgy, mint a szociális – e kikezdhetetlen rendbe tagozódjék, s általa szilárd alapokat és megnyugvást nyerjen. Születés, házasság, halál, dolgos tevékenység és ünneplés – valamennyinek megvolt az alapja és szentsége. Azonban minden – szinte minden – munka volt, nehéz munka, többnyire egészen apró munka, s mégis minden – mégpedig teljesen tudatosan – egy magasabb értelemnek felelt meg. Nem robot volt, hanem az Egésszel és Jóval szembeni kötelesség. Ahogyan az idő múltával mostanra kiemelkedtünk az ilyen állapotokból és mégis a vérünkben hordjuk azokat, s ahogyan az ég a Nappal és a Holddal, a Föld az elemeivel, növényeivel, állataival valamint a természet törvényei mindig ott vannak körülöttünk *és egyszerre bennünk* is: úgy többé-kevésbé képesek vagyunk önmagunkban ama nagy életritmust is újból felébreszteni, *kihangsúlyozni*, s azután lassanként, óvatosan a mi új és egészen más hétköznapjainkat hozzáigazítani, hogy a mindennapokból *minden nap* legyen.

Itt azonban gyakorlati és pszichológiai megszorításokat kell tennünk. Forduljunk tehát még egyszer a számunkra oly ismerős szürke hétköznap felé és valljuk meg: nem lehet egyszerűen sarkaiból kifordítani. Csupán arra vagyunk képesek, hogy saját területén belül bizonyos ellensúlyt adjunk neki, amely minket is egyensúlyba hoz vele. Őrizkednünk kell továbbá attól is, hogy a hétköznap felemelésére és elmélyítésére irányuló buzgalom ne fossza meg tárgyilagosságától és ne váljon a lelki nyüzsgés terepévé. Inkább arra van szükségünk, hogy az érdemi teljesítményeket gondoskodva szerető és élettel teli lényünk bevetésével folyamatosan korrigáljuk és megnemesítsük. Éppígy az elkerülhetetlen munkák során sem kell a visszatérő mozzanatok kimeríthetetlen ismétlődését csak azért elutasítanunk magunktól, hogy egyszer a végükre érjünk, hanem akár a körforgás folytonosan váltakozó stációit, ezeket is önmagunkba kell emelnünk és el kell mélyülnünk bennük. Mindazonáltal ez csak részben fog sikerülni, lassanként talán egyre inkább. Semmit sem szabad erőszakosan akarni és ezzel követeléseinket magunk felé meg is duplázni. A dolgok titokzatos életének és szövetének e hatalmas és szépséges misztériumára úgy kellene csupán tekintenünk, mint egyfajta segítségre, mint amire visszanyúlhatunk – ilyenként kellene kéznél, avagy jobban mondva, szívünkben lennie. Ekkor majd, az elnyugvás pillanataiban, s mikor erőink megpihennek, egészen váratlanul valami olyan jelenik meg bennünk, amely mindeközben csendben és titkon növekedett, s most úgy áll szolgálatunkra, mint sajátunk mellett két másik, láthatatlan és mégis erőteljes kéz. Ha feladattal látnánk el, azon nyomban eltűnne. Mégis segíteni fog nekünk, hogy képesek legyünk mindent tökéletesebb módon, s még inkább, teljes emberként tenni, s ennél fogva érdemileg is jobban cselekedni, a hétköznap vonatkozásában pedig lassan és fokozatosan egy új és produktív kezdetet teremteni. Nem többet és nem mindent, ennyit azonban biztosan megtehet az alázatos, szeretetteljes és tevékeny lélek.

Ford. Palkovics Tibor